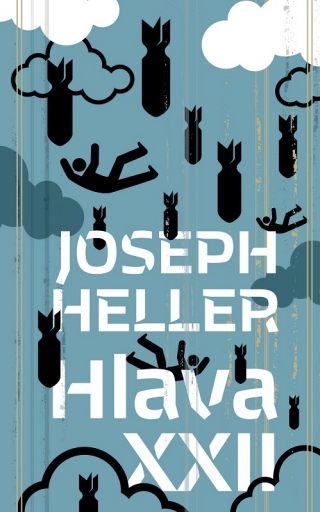

JOSEPH
HELLER
Hlava
XXII

HLAVA XXII

Joseph Heller

HLAVA XXII

*Z angličtiny preložil
Dušan Janák*

slovaart

Copyright © Joseph Heller 1955, 1961
Slovak edition © Vydavateľstvo Sloart, Bratislava 2000, 2004, 2011, 2018,
2019
Translation © Dušan Janák 2000, 2004, 2011, 2018, 2019

ISBN 978-80-556-4294-9

Všetky práva vyhradené. Žiadna časť tejto knihy sa nesmie reprodukovať ani šíriť v nijakej forme, žiadnymi prostriedkami, ani elektronickými, ani mechanickými a ani vo forme fotokópií, nahrávok, ani prostredníctvom súčasného a ani budúceho informačného systému a podobne, bez predchádzajúceho písomného súhlasu vydavateľa.

Matke, mojej žene Shirley
a deťom Erike a Tedovi

Ostrov Pianosa leží v Stredozemnom mori,
trinásť kilometrov na juh od Elby.
Je celkom malý a očividne sa na ňom
nemohla odohrať väčšina opísaných udalostí.
Osoby, rovnako ako dej románu, sú vymyslené.

Hlave XXII neprešiel nikto cez rozum.

I

TEXASAN

Bola to láska na prvý pohľad.

Len čo Yossarian prvý raz zazrel kaplána, hneď sa doňho bláznivo zaľúbil.

Yossarian ležal v nemocnici s bolesťami pečene; nechýbalo veľa, aby to bola žltacka. Doktorov zarážalo, že to vlastne žltacka nie je. Keby to bola bývala žltacka, vedeli by ju liečiť. Ak by sa z toho nevyklúla žltacka a bolesti by prešli, mohli by ho prepustiť. Ale skutočnosť, že do žltacky stále čosi chýbalo, ich miatla.

Každé ráno za ním prichádzali traja vážni a energickí muži s výrečnými ústami a nevýrečným pohľadom v sprievode vážnej a energetickej sestry Duckettovej, ktorá bola jednou z ošetrovateliek na izbe a Yossariana nemala v láske. Prezreli si záznam o chorobe, vyvesený nad posteľou, a nedočkavo sa ho spýtali, či má ešte bolesti. Keď im povedal, že sa cíti stále rovnako, zatvárali sa podráždene.

„Ešte stále nič?“ vyzvedal sa plukovník.

Potriasol hlavou a doktor si vymenili pohľady.

„Dajte mu ďalšiu tabletku.“

Sestra Ducketová si poznačila, že Yossarianovi treba dať ďalšiu tabletku, a všetci štyria sa odobrli k ďalšej posteli. Ani jedna ošetrovatelka nemala Yossariana rada. V skutočnosti už Yossariana pečeň vôbec nebolela, ale ani o tom nemukol a doktorom nenapadlo podozrievať ho. Podozrievali ho len z toho, že stolicu má celkom v poriadku a tají to.

Yossarian mal v nemocnici všetko, čo potreboval. Strava nebola najhoršia a jedlo mu nosili až do postele. Boli tu mimoriadne prídely čerstvého mäsa a za horúcich popoludní podávali pacientom chladenú ovocnú šťavu alebo chladenú čokoládu. Okrem doktorov a ošetrovateliek ho tu nikto nevyrušoval. Každé ráno musel síce chvíľu cenzurovať listy, ale potom sa už mohol celý deň bezstarostne povalovať. V nemocnici bolo príjemne, a zostať v nej dlhšie nebol nijaký problém, pretože teplomer mu vždy ukazoval 38,3. Mal to tu ešte pohodlnejšie ako Dunbar, ktorý musel každú chvíľu odpadávať, aby mu doniesli jedlo do postele.

Keď sa Yossarian rozhodol, že zvyšok vojny prežije v nemocnici, napísal každému, kto mu len na um zišiel; oznámil, že je v nemocnici, no nikomu neprezradil príčinu. Jedného dňa však dostal lepší nápad. Všetkým známym napísal, že odchádza na veľmi nebezpečnú akciu. „Berú len dobrovoľníkov. Je to veľmi riskantné, ale niekto tam ísť musí. Len čo sa vrátim, napíšem.“ A odvtedy nepísal nikomu.

Všetci dôstojníci na izbe museli cenzurovať listy mužstva, ktoré malo v nemocnici vyhradené samostatné izby. Bola to jednotvárna práca a Yossarian bol sklamaný, keď zistil, že život mužstva a poddôstojníkov je len o čosi zaujímavejší ako život dôstojníkov. Po prvom dni ho zvedavosť celkom prešla. Aby si túto nudu spestril, vymýšľal si rozličné hry. Smrť všetkým prívlastkom, vyhlásil jedného dňa, a z každého listu, ktorý sa mu dostal do rúk, zmizli všetky príslovky a prídavné mená. Nasledujúceho dňa vypovedal vojnu všetkým spojokám. O deň neskôr dosiahol vrchol tvorivého rozmachu; v listoch začiernil všetko okrem spojok *a* a *i*. Cítil, že sa mu podarilo zvýšiť v listoch dynamické interlineárne napätie, a správa tak nadobudla omnoho všeobecnejší ráz. Čoskoro sa pustil do oslovení a podpisov, ale vlastného textu sa nedotkol. Inokedy začiernil v liste všetko okrem oslovenia „drahá Mary“ a nakoniec pripísal: „Hrozne po Tebe túžim. A. T. Tappman, kaplán americkej armády.“ A. T. Tappman bol plukovný kaplán.

Keď už v listoch vyčerpal všetky možnosti, zaútočil na mená a adresy na obálkach, ničil domy a ulice, jediným ťmahom vyhubil celé veľkomestá, akoby bol bohom. Hlava XXII vojenských predpisov nariaďovala, aby sa na každý cenzurovaný list podpísal cenzurujúci dôstojník. Yossarian väčšinu listov vôbec nečítal. Tie, čo nečítal, podpisoval svojím menom. Listy, ktoré ozaj prečítal, podpisoval ako „Washington Irving“. Pre zmenu ich niekedy podpisoval ako „Irving Washington“. Cenzúra obálok vyvolala silný ohlas u akéhosi nedefinovateľného vojenského oddelenia a vlna znepokojenia pripravila do nemocnice muža od kontrarozvedky, ktorý sa vydával za pacienta. Všetci vedeli, že je od kontrarozvedky, lebo sa neprestajne vypytoval na dôstojníka menom Irving alebo Washington a okrem toho po prvom dni odmietol cenzurovať listy. Zistil, že je to príliš nudné.

Tentoraz sa na izbe zišla dobrá partia, jedna z najlepších, aké tu kedy s Dunbarom mali. Bol tu s nimi dvadsaťštyriročný kapitán s riedkymi zlatistými fúzikmi, stíhač pilot, ktorého v najtuhšej zime zostrelili nad Jadranom, a ani len neprechladol. Teraz bolo leto, nikto ho nezostrelil, a predsa mal chrípku. Napravo od Yossariana, stále sa roztúžene prevaľujúc na bruchu, ležal vyľakaný kapitán s maláriou v krvi. Komár ho poštipal na zadku. Na druhej strane uličky ležal oproti Yossarianovi Dunbar a vedľa Dunbara kapitán od delostrelcov, s ktorým

Yossarian už prestal hrať šachy. Kapitán bol dobrým šachistom a ich partie boli vždy zaujímavé. Yossarian s ním prestal hrať, lebo partie boli také zaujímavé, že to začalo hraničiť s posadnutosťou. Potom tam bol jeden vzdelaný Texasan, ktorý vyzeral ako vystrihnutý zo žurnálu a bol predchnutý vlasteneckým presvedčením, že majetní ľudia – slušní ľudia – by mali mať vo voľbách viac hlasov ako kadejakí povalači, prostitútky, zločinci, zvrhlíci, ateisti a ostatní neslušní, čiže nemajetní ľudia.

V ten deň, keď priniesli Texasana, Yossarian okrášľoval listy vlastnými veršami. Bol tichý, horúci, pokojný deň. Na strechu nemocnice sťažka doliehala páľava a pridúšala všetky zvuky. Dunbar opäť nehybne ležal horeznak a vytrieštal oči na povalu; vyzeral ako figurína. Namáhavo sa usiloval rozšíriť si duševný obzor. Podarilo sa mu to kultivovaním nudy. Dunbar sa na túto činnosť tak sústreďoval, že ho Yossarian pokladal za mŕtveho. Texasana uložili na posteľ uprostred izby. Zanedlho im začal vnucovať svoje názory.

Dunbara myklo, akoby doňho strelil. „To je pravé,“ vykrikol vzrušene. „Čosi nám tu chýbalo, mal som neustále pocit, že tu čosi chýba, a teraz už aspoň viem čo.“ Buchol si pästou do dlane. „Chýbalo nám tu vlastenectvo,“ vyhlásil.

„Máš pravdu,“ zreval Yossarian. „Máš pravdu, pravdu a ešte raz pravdu. Teplé párky, mužstvo Brooklyn Dodgers a mamkin jablčník, to sú veci, za ktoré bojuje každý. Lenže kto bojuje za slušných ľudí? Kto bojuje za to, aby slušní ľudia mali vo voľbách viac hlasov? Niet v nás ani štipky patriotizmu, to je to. Ani matriotizmu.“

Na štábného seržanta po Yossarianovej ľavici to však nijako nezapôsobilo. „Na to sa vám každý vykašle,“ utrúsil znechutene a obrátil sa im chrbtom, aby si pospal.

Z Texasana sa vykľul dobromyseľný, veľkodušný a príjemný spoločník. O tri dni ho mali všetci plné zuby. Cítili, ako ich pri ňom striasa hnusom, a každý sa mu vyhýbal – každý okrem vojaka v bielom, ktorý bol nútený ho znášať. Vojak v bielom bol od hlavy po päty samá sadra a gáza. Zostali mu len dve neužitočné nohy a dve neužitočné ruky. Na izbu im ho prepašovali raz v noci; muži nič netušili, len keď sa ráno zobudili, zbadali dve čudné nohy trčiace šikmo hore a dve čudné ruky spínajúce sa k povale. Všetky štyri končatiny držali vo vzduchu olovené závažia, visiace hrozivo a nehybne nad vojacom. Na obidvoch predlaktiach mal do obvazov všité zipsy, cez ktoré ho živili čírou tekutinou z čirej banky. Nenápadná zinková rúrka, vyčnievajúca z jeho zatmelených slabín, bola pripojená na tenkú gumovú hadičku, ktorá spoľahlivo odvádzala výlučky z jeho obličiek do čirej zazátkovanej banky na podlahe. Keď bola banka na podlahe plná, druhá banka, napájajúca jeho lakeť, sa už vyprázdnila, takže ich

jednoducho len chytrou vymenili, aby tekutina mohla doň opäť kvapkať. Jediné, čo sa im podarilo z vojaka zazrieť, bola akási rozstrapkaná čierna diera tam, kde by mal mať ústa.

Vojaka v bielom uložili vedľa Texasana a Texasan si sadol krížom na svoju posteľ a príjemne sa s ním bavil celé dopoludnie, odpoľudnie a večer svojím sympaticky ťahavým hlasom. Bolo mu úplne jedno, že ani raz nedostal odpoveď.

Dvakrát denne im merali teplotu. Každý deň zavčas rána a neskoro odpoľudnia vošla sestra Cramerová s miskou plnou teplomerov a porozdávala ich pacientom, prechádzajúc z jedného konca izby na druhý a zasa späť. Vojaka v bielom obslúžila tak, že mu teplomer zastokla do diery v obväzoch na mieste, kde by mali byť ústa, a nechala ho tam, šikmo opretý o okraj otvoru. Keď sa vrátila k mužovi na prvej posteli, vzala mu teplomer, poznačila si teplotu a znovu šla od postele k posteli. Jedného odpoľudnia, keď skončila prvú obchôdzku po izbe a vrátila sa opäť k vojakovi v bielom, pozrela na jeho teplomer a zistila, že muž je mŕtvy.

„Vrah,“ povedal Dunbar potichu.

Texasan naňho pozrel s neistým úšklabkom.

„Zabijak,“ ozval sa Yossarian.

„Čo to pletiete, chlapi?“ spýtal sa Texasan znepokojene.

„Zavraždil si ho,“ povedal Dunbar.

„Zabil si ho,“ skonštatoval Yossarian.

Texasan sa bojazlivo prikrčil. „Chlapi, vy ste blázni. Ani som sa ho nedotkol.“

„Zavraždil si ho,“ zopakoval Dunbar.

„Počul som, ako si ho zabil,“ vyhlásil Yossarian.

„Zabil si ho, lebo bol neger,“ povedal Dunbar.

„Chlapi, vy ste blázni,“ kričal Texasan. „Negrov sem predsa nepúšťajú. Pre negrov majú zvláštnu nemocnicu.“

„Seržant ho sem prepašoval,“ tvrdil Dunbar.

„Seržant je komunista,“ doložil Yossarian.

„A ty si o tom vedel.“

Na štábného seržanta po Yossarianovej ľavici incident s vojakom v bielom vôbec nezapôsobil. Nikdy ním nič nepohlo. Stále mlčal, okrem prípadov, keď chcel dať najavo podráždenie.

Deň predtým, ako sa Yossarian zoznámil s kaplánom, vybuchol v kuchyni sporák a polovica kuchyne sa ocitla v plameňoch. Všetko navôkol zaliala neznesiteľná horúčava. Dokonca až v Yossarianovej izbe, ktorá bola odtiaľ na sto metrov, bolo počuť hukot plameňov a prenikavý praskot horiaceho dreva. Za oranžovo sfarbenými oknami sa kúdoľil dym. Asi o štvrt hodiny prifrčali požiarna autá z letiska a pustili sa do hasenia. Prvú polhodinu, plnú bláznivého zhonu,

to vyzeralo všelijako, ale potom začali požiarnici víťaziť. Odrazu sa však ozvalo známe monotónne bzučanie bombardérov, vracajúcich sa z náletu, a požiarnici museli zvinúť hadice a uháňať naspäť na letisko pre prípad, keby niektoré lietadlo muselo núdzovo pristáť a začalo horieť. Lietadlá pristáli bezpečne. Len čo posledné dosadlo, požiarnici obrátili autá a hnali sa odušu hore vrškom do nemocnice, aby pokračovali v boji s ohňom. Keď ta prihrmeli, po ohni už nebolo ani chýru. Plamene celkom vyhasli a nezostal ani len žeravý uhlík na hasenie, a tak sklamaným požiarnikom nezostalo iné, ako popíjať vlažnú kávu, ponevierať sa sem-tam a obťažovať sestričky.

Kaplán prišiel deň po požiari. Yossarian bol práve veľmi zaneprázdnený – vyčiarokoval z listov všetky slová okrem ľubostných – keď si kaplán priniesol do uličky medzi posteľami stoličku, sadol si k nemu a spýtal sa ho, ako sa cíti. Sedel trochu bokom a kapitánske pásiky na golieri košele boli jediné označenie, ktoré si Yossarian všimol. Nemal poňatia, kto to môže byť, ale bol presvedčený, že to bude buď ďalší doktor, alebo ďalší blázon.

„Ďakujem, celkom dobre,“ odvetil. „Trochu ma bolí pečeň a hádam ani stolicu nemám v najlepšom poriadku, ale celkove musím uznať, že sa cítim pomerne dobre.“

„To je dobre,“ povedal kaplán.

„Áno,“ prisvedčil Yossarian. „Áno, to je dobre.“

„Chcel som prísť skôr,“ ospravedlňoval sa kaplán, „ale naozaj som nebol vo svojej koži.“

„To je zlé,“ povedal Yossarian.

„Bola to iba nádcha,“ poponáhľal sa vysvetliť kaplán.

„A ja mám teplotu 38,3,“ rýchlo doložil Yossarian.

„To je zlé,“ povedal kaplán.

„Áno,“ prisvedčil Yossarian. „Áno, to je veľmi zlé.“

Kaplán sa nepokojne zahniezdil. „Môžem pre vás niečo urobiť?“ spýtal sa po chvíli.

„Nie, nie.“ Yossarian si vzdychol. „Nazdávam sa, že lekári robia všetko, čo je v ľudských silách.“

„Nie, nie,“ kaplán prišiel trochu do rozpakov. „Nič takého som nemal na mysli. Myslel som na cigarety, knihy, hry.“

„Nie, nie,“ povedal Yossarian. „Ďakujem, nazdávam sa, že tu mám všetko, čo potrebujem – všetko, okrem zdravia.“

„To je zlé.“

„Áno,“ súhlasil Yossarian. „To je zlé.“

Kaplán sa opäť zahniezdil. Niekoľko ráz prešiel pohľadom po izbe, potom sa zadíval na povalu a napokon sklopil oči na dlážku. Zhlboka sa nadýchol.

„Pozdravuje vás poručík Nately,“ povedal.

Yossariana zamrzelo, že majú spoločného priateľa. Vyzerá to, že sa napokon budú mať predsa len o čom rozprávať. „Vy poznáte poručíka Natelyho?“ sklamane sa spýtal.

„Áno, poručíka Natelyho poznám dosť dobre.“

„Trochu mu šibe, však?“

Kaplán sa rozpačito pousmial. „Bohužiaľ, to neviem posúdiť. Myslí, že až tak dobre ho nepoznám.“

„Môžete sa na mňa spoľahnúť,“ ubezpečoval ho Yossarian. „A za ženskými je celý divý.“

Nastalo ticho, ktoré na kaplána ťažko doľahlo. Prerušil ho nečakanou otázkou: „Vy ste kapitán Yossarian, však?“

„Nately to hneď od začiatku nemal ľahké. Pochádza z dobrej rodiny.“

„Prepáčte, prosím,“ pokračoval kapitán nesmel. „Možno som sa dopustil veľmi vážnej chyby. Ste naozaj kapitán Yossarian?“

„Áno,“ priznal sa Yossarian. „Som kapitán Yossarian.“

„Z dvestopäťdesiatej šiestej letky?“

„Z dvestopäťdesiatej šiestej bojovej letky,“ zopakoval Yossarian. „Nevedel som, že existujú ešte ďalší kapitáni Yossarianovia. Pokiaľ viem, som jediný kapitán Yossarian, ktorého poznám, ale to len pokiaľ viem ja.“

„Chápem,“ povedal kaplán nešťastne.

„Takže ôsma bojujúca veľmoc bude mať o dvoch viacej,“ zdôraznil Yossarian, „ak sa chystáte napísať poému o našej letke.“

„Nie,“ zamumlal kaplán. „Nechystám sa napísať poému o vašej letke.“

Keď Yossarian zočil na opačnej strane kaplánovho goliera malý strieborný krížik, prudko ním myklo. Žasol, lebo sa ešte nikdy s nijakým kaplánom nerozprával.

„Vy ste kaplán!“ skríkol nadšene. „Nevedel som, že ste kaplán.“

„Nuž, áno,“ prisvedčil kaplán. „Vy ste nevedeli, že som kaplán?“

„Ale toto! To som nevedel!“ Yossarian naňho hľadel celý očarený a ceril sa od ucha k uchu. „V živote som ešte nevidel kaplána.“

Kaplán sa znova začervenal a zahľadel sa na svoje ruky. Bol to asi tridsaťdvaročný útlý muž s gaštanovými vlasmi a hnedými ostýchavými očami. Tvár mal podlhovastú a poblednutú. Na prepadnutých lícach sa mu zahniezdili chlapčenské vyrážky. Yossarian by sa mu bol rád nejakto zavďačil.

„Môžem vám dať ako pomôcť?“ spýtal sa kaplán.

Yossarian potriasol hlavou, ešte stále sa uskrňajúc. „Škoda, ale nie. Mám tu všetko, čo potrebujem, a cítim sa tu celkom príjemne. Pravdu povediac, nie som ani chorý.“

„To je dobre.“ Len čo kaplán tieto slová dopovedal, už ich aj oľutoval, znepokojene si zahrýzol do prstov a vyľakane sa usmial. Sklamalo

ho Yossarianovo mlčanie. „Musím ešte navštíviť ďalších príslušníkov pluku,“ ospravedlnil sa napokon. „Možno zajtra sa prídem na vás za- sa pozrieť.“

„Bude ma tešiť,“ odvetil Yossarian.

„Prídem, ak si to skutočne želáte,“ povedal kaplán a hanblivo sklonil hlavu. „Všimol som si, že moja spoločnosť nie je všetkým príjemná.“

Z Yossariana priam vyžarovala náklonnosť. „Naozaj chcem, aby ste prišli,“ presviedčal ho. „Mne vaša spoločnosť bude príjemná.“

Kaplán sa vďačne usmial a zaškútil na kúsok papiera, ktorý po celý čas ukrýval v dlani. Odpočítal si posteľ v izbe, pohybujúc perami, a potom sa neisto zahľadel na Dunbara.

„Mohli by ste mi povedať,“ zašepkal potichu, „je tamto ten muž poručík Dunbar?“

„Áno,“ prisvedčil Yossarian nahlas. „To je poručík Dunbar.“

„Ďakujem,“ zašepkal kaplán. „Srdečne vám ďakujem. Musím ísť za ním. Musím zájsť za všetkými príslušníkmi pluku, čo sú v nemocnici.“

„Aj za tými, čo sú na iných izbách?“ opýtal sa Yossarian.

„Aj za tými, čo sú na iných izbách.“

„Na tých ostatných izbách si dávajte pozor, dôstojný pán,“ varoval ho Yossarian. „Tam držia duševne chorých. Hemží sa to tu pomätcami.“

„Nemusíte ma volať dôstojný pán, ja som anabaptista,“ vysvetľoval mu kaplán.

„S tými ostatnými izbami to myslím smrteľne vážne,“ pokračoval Yossarian výstražne. „Vojenská polícia vás nebude chrániť, lebo to sú tí najväčší blázni. Išiel by som ta s vami, ale aj ja sa bojím. Šialenstvo je totiž nákazlivé. Toto je jediná normálna izba v celej nemocnici. Všetci okrem nás sú tu šibnutí. Vlastne toto je jediná normálna nemocničná izba na svete.“

Kaplán sa náhlivo zdvihol a odstúpil od Yossarianovej posteľe, potom so zmierlivým úsmevom prikývol a sľúbil, že si bude počínať s náležitou obozretnosťou.

„A teraz sa musím pohovárať s poručíkom Dunbarom,“ oznámil. Nadalej však utrápene postával. „Ako sa má poručík Dunbar?“ opýtal sa napokon.

„Lepšie mu ani nemôže byť,“ ubezpečil ho Yossarian. „Hotový gróf. Jeden z najskvelejších a najväčších bezbožníkov na svete.“

„Tak som to nemyslel,“ odpovedal kaplán opäť pošepky. „Je veľmi chorý?“

„Nie, nie je veľmi chorý. Vlastne nie je vôbec chorý.“

„To je dobre.“ Kaplán si ulavene vydýchol.

„Áno,“ prisvedčil Yossarian. „Áno, to je dobre.“

„Kaplán!“ prehodil Dunbar po kaplánovej návšteve. „Zažil si to už niekedy? Kaplán!“

„Nebol skvelý?“ spýtal sa Yossarian. „Mali by mu priznať vo voľbách tri hlasy.“

„Kto?“ vyzvedal sa Dunbar podozrievavo.

Na konci izby, za priechkou z preglejky, ležal a ustavične pracoval vážny a pokojný plukovník stredných rokov, ktorého každý deň navštevovala nežná žena s milou tvárou a kučeravými plavými vlasmi; nebola to ani ošetrovatelka, ani zo Ženských pomocných oddielov, ani sestra Červeného kríža, no jednako každé odpoľudnie chodievala do nemocnice v Pianose. Nosievala pekné letné šaty pastelových farieb, v ktorých vyzerala veľmi elegantne, a biele lodičky s polovysokým opätkom. Švíky na nylonových pančuchách mala vždy dokonale rovné. Plukovník bol od spojárov a vo dne v noci vysielal hlienovité odkazy svojho organizmu do štvorcových kúskov gázy, ktoré puntičkársky pečatil a doručoval do zakrytého bieleho vedra, čo stálo na nočnom stolíku pri posteli. Plukovník vyzeral fantasticky. Mal vpadnuté ústa, vpadnuté líca a vpadnuté smutné a zapálené oči. Farba jeho tváre pripomínala zájdené striebro. Kašlal potichu, nesmelo a pomaly si prítískal na pery kúsok gázy s takmer podvedomým odporom.

Plukovník sa zmietal uprostred krútnavy rozličných špecialistov, ktorí sa teraz špecializovali na to, aby zistili, čo ho trápi. Osvetľovali ho prudkým svetlom, aby zistili, či vidí, a vrážali mu ihly do nervov, aby sa dozvedeli, či niečo cíti. Bol tam urológ na jeho moč, lymfológ na jeho lymfu, endokrinológ na štítnu žľazu, psychológ na jeho psychu a dermatológ na jeho dermu; bol tam patológ na jeho pátos a cystológ na jeho cysty; bol tam aj plešivý a pedantný cetológ zo zoologického oddelenia Harvardskej univerzity, ktorého pokazená elektrónka v počítači IBM neľútostne zaradila k zdravotníckej službe a ktorý sa na návštevách jednodaj usiloval podiskutovať si s umierneným plukovníkom o Moby Dickovi.

Plukovníka vyšetrili naozaj dôkladne. V celom tele nemal jediný orgán, ktorý by mu neboli prepchali liekmi a nepokazili, neoprášili a nepoumývali, neohmatali a neodfotografovali, nevybrali, nevyplienili a nevložili naspäť. Upravená, štíhla a vzpriamená žena sedela pri jeho posteli, často ho pohládzala a zakaždým, keď sa usmiala, bola stelesnením dôstojného smútku. Plukovník bol vysoký, chudý a zhrbený. Keď sa zodvihol z postele, aby urobil pár krokov, zhrbil sa ešte viac a takto, zohnutý vo dvoje, veľmi opatrne stúpal z nohy na nohu, šúchajúc ich po centimetroch dopredu. Pod očami mu viseli fialové vačky. Ženin hlas bol tichý, dokonca tichší ako plukovníkov kašeľ a nikto z mužov na izbe ju nikdy ani nezačul.

Netrvalo ani desať dní a Texasan izbu vyprázdnil. Kapitánovi delostrelectva zlyhali nervy prvému a potom sa už exodus nedal zastaviť. Dunbar, Yossarian a kapitán stíhačov vypadli v ten istý deň. Dunbarovi zrazu prešli návaly mdloby a stíhač sa už mohol vysiakaf. Yossarian oznámil lekárom, že bolesť pečene náhle prestala. Bolo to celkom jednoduché. Zdrhol dokonca aj štábny seržant. Netrvalo ani desať dní, a Texasan vyhnal všetkých z izby späť do služby – všetkých, okrem muža od kontrarozvedky, lebo chytil od stíhača nádchu a ležal so zápalom pľúc.

II

CLEVINGER

Chlap od kontrarozvedky mal do istej miery šťastie, pretože za nemocničnými múrmi neprestávala zúriť vojna. Muži vyčíňali ako šialení a dostávali medaily. Po celom svete, po obidvoch stranách bombardovacej čiary, obetúvali vojaci životy za čosi, o čom im narozprávali, že je to ich vlasť a podľa všetkého proti tomu nikto nič nemal, najmenej chlapci, čo prichádzali o svoje mladé životy. A nemalo to konca. Jediný koniec, ktorý zrejme nebol ďaleko, bol Yossarianov. Mohol zostať v nemocnici aj do súdneho dňa, keby nie toho vlasteneckého Texasana s býčimi čelustami a večným, tupým, rozšklabeným úsmevom, ktorý sa mu ťahal od ucha k uchu ako okraj veľkého kovbojského širáka. Texasan želan všetkým na izbe, okrem Yossariana a Dunbara, aby boli šťastní. Naozaj nebol v poriadku.

Yossarian však nemal byť prečo šťastný, aj keby mu to bol Texasan želan, pretože vonku sa nedialo nič veselého. Jediné, čo sa dialo, bola vojna, a tú si podľa všetkého okrem Yossariana a Dunbara nikto nevšímal. A keď sa to Yossarian pokúsil niekomu pripomenúť, odvracali sa od neho a pokladali ho za blázna. Dokonca aj Clevinger, ktorý by to bol mal lepšie vedieť, no nevedel, mu pri poslednom stretnutí, tesne predtým, ako sa Yossarian zašiel do nemocnice, povedal, že mu šibe.

Clevinger sa v návale zúrivosti a znechutenia zaprel rukami o stôl a zreval: „Tebe straší vo veži!“

„Čo od ľudí očakávaš, Clevinger?“ prehlušil Dunbar unavene vravu v dôstojníckom klube.

„Myslím to vážne,“ nástojil Clevinger.

„Oni ma chcú zabiť,“ vyhlásil Yossarian pokojne.

„Nikto ťa nechce zabiť,“ kričal Clevinger.

„Tak prečo na mňa strieľajú?“ namietal Yossarian.

„Strieľajú na *každého*,“ odvetil Clevinger. „Chcú zabiť všetkých.“

„A aký je v tom teda rozdiel?“

Clevingera to už zase chytalo: od rozčúlenia sa dvíhal zo stoličky, oči mal vlhké, zblednuté pery sa mu chveli. Vždy potom, keď

sa povadil pre svoje zásady, v ktoré vášnivo veril, zúfalo lapal dych a preglgal trpké slzy rozhorčenia. Clevinger vášnivo veril mnohým zásadám. Bol to blázon.

„A kto sú to oni?“ vyzvedal sa. „Čo myslíš, kto ťa to chce vlastne zavraždiť?“

„Všetci,“ odvetil Yossarian.

„Akí všetci?“

„No hádaj!“

„Nemám potuchy.“

„Tak ako vieš, že ma nechcú zabiť?“

„Lebo...“ vybuchol Clevinger a onemel od bezmocnosti.

Clevinger bol skalopevne presvedčený, že má pravdu, ale Yossarian mal zasa dôkazy, pretože ľudia, ktorých vôbec nepoznal, naňho pálii z kanónov zakaždým, keď vzlietol, aby na nich zhadzoval bomby; a na tom nebolo nič zábavného. A ak na tom nebolo nič zábavného, bola tu ešte fúra ďalších vecí, ktoré takisto neboli zábavné. Nebolo vôbec zábavné trčať ako chumaj v stane na Pianose, za chrptom nadúvajúce sa vrchy a pred sebou hladké modré more, ktoré v okamihu pohltilo človeka postihnutého křčom a na tretí deň ho bezplatne dopravilo na breh, nafúknutého, belasého a rozkladajúceho sa, s vodou vytekajúcou z ľadových nosných dierok.

Stan, v ktorom býval, stál priamo na okraji riedkeho sivastého lešíka, ktorý oddeľoval jeho letku od Dunbarovej. Tesne popri stane viedlo pozdĺž opustenej železničnej trate potrubie, ktorým sa dopravoval letecký benzín k cisternám na letisku. Vďaka Orrovi, jeho spolubývajúcemu, to bol najkomfortnejší stan v celej letke. Vždy, keď sa Yossarian vrátil zo svojho rekreačného pobytu v nemocnici alebo z dovolenky v Ríme, čakalo ho nejaké prekvapenie v podobe ďalšieho zlepšováku, ktorý Orr vymyslel v jeho neprítomnosti – tečúca voda, naozajstný kozub, vycementovaná dlážka. Miesto pre stan vybral Yossarian a potom ho spolu s Orrom postavili. Orr, vyškerený trpaslík s pilotským odznakom a hustými zvlnenými hnedými vlasmi, učesanými v prostriedku na cestičku, fungoval ako poradca, kým Yossarian, vyšší, mohutnejší, silnejší a vrtkejší, porobil väčšinu prác. Bývali tu iba oni dvaja, hoci stan bol dosť priestranný aj pre šiestich. Keď prišlo leto, Orr zvinul bočné dielce, aby vánok, ktorý aj tak nikdy neviaľ, mohol ochladzovať rozpálený vzduch vnútri.

Hneď vedľa Yossariana býval Havermeyer, ktorý si rád pochutnával na pražených arašidoch. Žil sám v stane pre dvoch a každý večer v ňom strieľal drobučké poľné myši ťažkými guľkami zo štyridsaťpäťky, ktorú ukradol mŕtvemu v Yossarianovom stane. Havermeyerovými susedmi boli McWatt s Clevingerom; ten sa však od Yossarianovho návratu z nemocnice ešte nezjavil. McWattovým spolubývajúcim

bol teraz Nately. Práve dvoril v Ríme ospanlivej cundre, do ktorej sa vášnivo zaľúbil a ktorú otravovalo jej povolanie rovnako ako on sám. McWatt bol blázon. Ako pilot lietal so svojím lietadlom čo najčastejšie nad Yossarianovým stanom a spúšťal sa tak nízko, ako sa odvážil, len aby ho trochu postrašil. Tešil sa ako dieťa, keď sa mohol s divým, ohlušujúcim revom prehnať ponad drevený pontón, upevnený na prázdnych sudoch od oleja vonku pri piesočnom brehu panenskej belostnej pláže, kde sa vojaci kúpali nahí. Deliť sa o stan s bláznom nebolo nič príjemné, ale Nately si nad tým nelámal hlavu. Aj on bol blázon a každý voľný deň zasvätil práci na stavbe dôstojníckeho klubu, čo Yossarian zásadne odmietal.

Existovalo veľa dôstojníckych klubov, ktoré Yossarian nepomáhal stavať, ale najpyšnejší bol na klub na Pianose. Bol to mohutný a veľkolepý pamätník jeho pevnej vôle. Kým klub nebol hotový, Yossarian sa tam nikdy ani neukázal, potom ho však často navštevoval, pretože sa vo veľkej, peknej a nesúmernej budove so škridlicovou strechou cítil veľmi príjemne. Bola to ozaj nádherná stavba a Yossariana zaplavoval pocit hlbokého uspokojenia zakaždým, keď sa na ňu pozrel a spomenul si, že pri jej budovaní nepohol ani prstom.

Naposledy, keď si s Clevingerom navzájom vynadali do bláznov, sedeli na štvorici za stolom v dôstojníckom klube. Sedeli trochu vzadu, neďaleko hracieho stolíka, na ktorom Appleby vždy vyhrával. Appleby hral kocky práve tak dobre ako pingpong a pingpong mu zasa šiel práve tak dobre ako všetko ostatné. Nech sa Appleby pustil do čohokoľvek, robil to dobre. Appleby bol svetlovlasý chlapec z Iowy, ktorý veril v boha, materstvo a americký spôsob života a nikdy sa nad tým nezamyslel. Každý, kto ho poznal, ho mal rád.

„Nenávidím toho odroňa,“ vrčal Yossarian.

Hádka s Clevingerom vypukla pred niekoľkými minútami, keď Yossarian nemohol nájsť guľomet. Bola to rušná noc. Rušno bolo v bare, rušno pri hracom i pingpongovom stole. Ľudia, ktorých chcel Yossarian postrieľať guľometom, usilovne pri pulte vyspevovali staré sentimentálne pesničky, ktoré sa ostatným nikdy neprejedli. Namiesto toho, aby ich postrieľal, dupol na pingpongovú loptičku, ktorá k nemu doletela od rakety jedného z hrajúcich dôstojníkov.

„Tento Yossarian,“ zasmiali sa dôstojníci, pokrútili hlavami a vzali si ďalšiu loptičku zo škatule na polici.

„Tento Yossarian,“ opičil sa po nich Yossarian.

„Yossarian,“ zašepkal Nately varovne.

„Chápete už, čo chcem povedať?“ spýtal sa Clevinger.

Keď dôstojníci počuli Yossariana, ako ich napodobňuje, opäť sa rozosmiali. „Tento Yossarian,“ povedali hlasnejšie.

„Tento Yossarian,“ zopakoval Yossarian ako ozvena.

„Yossarian, prosím ťa,“ skríkol Nately.

„Chápete už, čo chcem povedať?“ zopakoval Clevinger. „Má asociálne a agresívne sklony.“

„Pozri sa, ty čuš,“ povedal Dunbar Clevingerovi. Dunbar mal Clevingera celkom rád, pretože Clevinger ho rozčuľoval a čas sa pritom pekne vliekol.

„A ani tu nie je Appleby,“ vyhlásil Clevinger triumfálne.

„Kto tu hovorí o Applebym?“ vypytoval sa Yossarian.

„Ani plukovník Cathcart tu nie je.“

„Kto tu hovorí o plukovníkovi Cathcartovi?“

„Ktorého odroňa teda nenávidíš?“

„A *je* tu vlastne nejaký?“

„Nejdem sa s tebou hádať,“ uzavrel Clevinger. „Veď ty ani nevieš, koho vlastne nenávidíš.“

„Každého, kto ma chce otráviť,“ odvetil Yossarian.

„Nikto ťa nechce otráviť.“

„Veď mi už dva razy otrávil jedlo, či nie? Nenasypali mi jedu do jedla, keď bola na programe Ferrara a Veľké slávne obliehanie Bologna?“

„Vtedy otrávil jedlo *všetkým*,“ vysvetľoval Clevinger.

„A aký je v tom rozdiel?“

„A veď to ani nebol jed!“ vykrikoval Clevinger rozčúlene. Čím bol zmätenejší, tým dôraznejšie hovoril.

Yossarian nato začal Clevingerovi s trpezlivým úsmevom vysvetľovať, že odjakživa proti nemu ktosi kuje pikle a pokúša sa ho zabiť. Vždy sa nájdu ľudia, ktorí to s ním myslia dobre, a zasa ľudia, ktorí to s ním nemyslia dobre; a tí, ktorí to s ním nemyslia dobre, ho nenávidia a usilujú sa ho odpraviť. Nenávidia ho preto, lebo je Asýrčan. Lenže naňho sú krátky, vysvetľoval Clevingerovi, pretože má v zdravom tele zdravého ducha a silu ako býk. Sú naňho krátky, pretože on je ozajstný Tarzan, koreň mandragory a Bleskový Gordon. Je Vilo Shakespeare. Je Kain, Odysseus a Bludný Holanďan; je Lót v Sodome, trúchliaca Deirdre a Sweeney, načúvajúca slávikom v korunách stromov. Je zázračná substancia Z-247. Je ...

„Blázon!“ zavyl Clevinger. „To si v prvom rade! Blázon!“

„... gigant. Som ozajstný, nepremožiteľný uragán. Som bona fide supraman.“

„Superman?“ kričal Clevinger. „Superman?“

„Supraman,“ opravil ho Yossarian.

„Hej, chlapi, prestaňte,“ žobronil Nately utrápene. „Všetci sa sem dívajú.“

„Si šibnutý,“ zručol Clevinger a oči sa mu naplnili slzami. „Máš Jehovov komplex.“

„Myslím, že každý z vás je Nátan.“

Clevinger, ktorý už chcel prehovoriť, sa podozrievavo zarazil. „Kto je to Nátan?“

„Aký Nátan?“ začudoval sa Yossarian nevinne.

Clevinger sa šikovne vyhol nastavenej pasci. „Myslíš si, že každý je mesiáš. Nie si o nič lepší ako Raskoľnikov ...“

„Kto?“

„... áno, Raskoľnikov, ktorý ...“

„Raskoľnikov!“

„... ktorý – a to hovorím vážne – sa nazdával, že možno ospravedlniť vraždu starej ženy...“

„To si nevedel vymyslieť nič lepšieho?“

„... áno, ospravedlniť, tak je to – a sekerou! A môžem ti to dokázať!“ Zadúšajúc sa od zúrivosti, Clevinger vymenoval všetky Yossarianove symptómy: utkvelá predstava, že všetci okrem neho sú blázni, vražedné nutkanie postrieľať guľometom celkom neznámych ľudí, retrospektívna falzifikácia a neodôvodnené presvedčenie, že všetci ho nenávidia a kujú pikle, aby ho zabili.

Yossarian však vedel, že má pravdu, pretože, ako vysvetľoval Clevingerovi, nepamätá, kedy by sa bol pomýlil. Kam sa človek pozrie, všade je nejaký šialenec a rozumný mladý džentlmen, ako je on, má čo robiť, aby z tejto záplavy šialenstva vyviazol so zdravou kožou. Je teda nevyhnutné, aby sa mal na pozore, lebo vie, že jeho život je vážne ohrozený.

Keď sa Yossarian vrátil z nemocnice k letke, každého si podozrievavo premeriaval. Milo bol tiež preč, v Smyrne na zbere fig. V jedálni aj počas jeho neprítomnosti šlo všetko hladko. Ešte v sanitke, poskakujúcej po hrboľatej ceste, ktorá ležala ako pretrhnutý podväzok medzi nemocnicou a táborom, zmocnila sa Yossariana labužnícka triaška, keď zacítil pikantnú arómu korenenej jahňaciny. Na obed bol šašlik; obrovské, lákavé kusiská mäsa na ražni diabolsky syčali nad pahrebou z dreveného uhlia. Mäso bolo predtým sedemdesiatdva hodín naložené do tajomného roztoku, ktorého recept Milo ukradol zlodajskému kupcovi v Levante; podávalo sa s iránskou ryžou, špargľou a parmezánom. Nasledovala čerešňová špecialita ako zákusok a nakoniec pariaca sa káva s benediktínkou a koňakom. Velikánske porcie jedla servirovali na damaskové obrusy obratní talianski čašníci, ktorých major ... de Coverley uniesol z pevniny a daroval Milovi.

Yossarian sa v jedálni nadžgal na prasknutie a potom upadol do spokojnej letargie, s ústami oblepenými štavnatými zvyškami. Nikto z dôstojníkov v živote nejedol také dobroty, aké sa pravidelne podávali v Milovej jedálni, a Yossarian sa na chvíľu zamyslel, či to napokon predsa len nestojí zato. Vtom sa mu grglo a on si uvedomil, že

ho chcú pripraviť o život, divo vyrazil z jedálne a rozbehol sa vyhľadať doktora Daneeku, aby ho uvoľnil z vojenskej služby a pustil domov. Doktora Daneeku našiel vyhrievať sa na slnku na vysokej stolíčke pred jeho stanom.

„Päťdesiat náletov,“ povedal mu doktor Daneeka, potriasajúc hlavou. „Plukovník žiada päťdesiat náletov.“

„Ale veď ja ich mám iba štyridsaťštyri!“

S doktorom Daneekom to ani nehlo. Prípomínal veľkého smutného vtáka s trojuholníkovou tvárou a ostrými črtami čistučkej, dobre živej krysy.

„Päťdesiat náletov,“ zopakoval, ešte stále potriasajúc hlavou. „Plukovník chce päťdesiat náletov.“